

fogyasztás módja hol, mikor azonos, hasonló, illetve eltérő, és az milyen gazdasági-társadalmi, illetve földrajzi-termelési esetleg ízlésbeli okokra¹⁸ vezethető vissza.

Adatközlőim: Csépai Jánosné Atkari Anna sz. 1924., Fái László sz. 1921., Fekete Ferenc sz. 1923., Fekete László sz. 1920., Hajdú József sz. 1923., Kaszanitzky Gyula sz. 1927., dr. Kaszanitzky Zoltán sz. 1909-1995., Lantos Sándorné Pitrik Margit sz. 1920., Mencser Ida sz. 1916., Sági Ferenc sz. 1932., dr. Ormos (Ornyik) Lajos sz. 1908., dr. Somogyi Árpádné Deák Magdolna Klára sz. 1943., Szepesi István sz. 1918., Szepesi Istvánné Szántai Erzsébet sz. 1927. A tized beosztás közlését, a történeti rész elkészítéséhez átadott cédulákat ezúton köszönöm Dudás Lajosnak.

Dr. Szűcs Judit

Népfőiskola Zsombón

Ez a népfőiskola úgy indult, hogy folytatódott.

Zsombó és Szatymaz, két szomszédos falu Szeged hóna alatt. A kettő között, körülbelül félúton van a Zsombóhoz tartozó Wesselényi iskola. Tanyai iskola volt, csakúgy mint majdnem száz társa Csongrád megyében, de lényeges különbséggel. Szinte az összes többi elsodorta az iskolarendszer állítólagos modernizálása érdekében végrehajtott kivégzés, a környéken élő parasztemberek azonban fölnyújtották a kezüket: ők még tudnának kezdeni vele valamit. Kertbarátkör működött falai között – negyedszázada szerveződött –, de amikor már ki merték mondani a gazda szót, Gazdakör lett. Sípós Mihály, a népfőiskola „rektora” ma is így köszönti a hallgatókat: Kedves Gazdatársak!

Amikor ide is elért az iskolákat elsodró forgószél, elővette nagy szívét a megyei tanács, belenyúlt a zsebébe, és háromszázezer forintot adott, hogy az iskolapadok helyett fotelok és kis asztalok szolgálják az ide járókat, és gázzal fűtsenek. Akkor még hatalmas szó volt ez: gázfűtés, tanyára?

Miről volt szó minden télen Zsombón? Arról, mikor kell szántani, vetni, milyen műtrágya a legjobb, melyik fajta őszibarack a legpiacosabb. És hol a legjobb a piac? Lássuk, halljuk, miből élünk!

Vész hírre érkeztem a nyolcvanas évek legelején. Azt mondta valaki, kétévenként is elég lenne már gazdakört tartani, mert a tudomány nem tud annyi újat mondani, amit ők be ne fogadtak volna már. Az Istenért, csak azt ne! A töltött káposzta ugyan akkor a legjobb, ha fölmelegítik, de két év múlva az is tönkremegy. Értettem ugyan: a növényvédő állomás szakemberei jártak ide minden télen, és valóban alig akadt olyan téma, amiről szó ne lett volna már.

Kerek kilenc évig ettem újságíróskodásom előtt a népművelés kenyerét, hetvenhét új módszert próbáltunk már ki, sorra szerveztünk egymásra épülő tanfolyamokat és ismeretterjesztő sorozatokat, és ez az igyekezetünk szépen behálózta a tanyavilágot is. Volt azonban egy pont, egy szegletkő, amelyen gellert kapott minden igyekezet. *Aki a húszcentis fűből legalább öt centire kiemelkedett, és fölolvadni jól tudott, „tanyára ez is jó” jelszóval már előadó lehetett.* Régi rigolyám volt: *ha a tanya egész főnnállása alatt mindenből a rövidebbet húzta, akkor tanyára a legjobbat szabad vinni!* Mondtam tehát profétai hevülettel, elérhető körből – hogy az utazási és szállásköltségek ne szóljanak bele – a *legkitalapáltabb fejű* embereket kellene ide hívni. Akadémikusokat, professzorokat, naghírű kutatókat.

¹⁸ *Viga Gyula* (Árucseré és migráció Észak-Magyarországon. Debrecen-Miskolc 1990. 100. old.) a bor árucseréjében veti fel az ízlésbeli tényezők szerepét. Ugyanez a tényező esetünkben az ital fajtáját, minőségét és a szórakozás módját jelenti.

– Tanyára?

– Tanyára!

– Meg is bukna azonnal. Azt már mi is tudjuk, a tudósok mind unalmasak. Ha űk jönnek, nem menne el senki.

– Meg kéne próbálni.

– De a tudósok se jönnének el! Megérik rajtunk a tanyaszag.

– Ugyanaz a próba ebben is dönthet.

Ahogy lenni szokott, a hosszas győzködés oda vezetett, szervezzem meg én a próbát. De csak egyet. Ha befut, folytatjuk, ha bukik, bukik. Ezer más dolgom lett volna, de akkor fussak el, amikor saját elméletemet kellene bizonyítanom?

Szépemlékű Barabás Zoltánhoz mentem először. Halála után kimondhatom, talán az ország legjobb búzanesemítője volt, áldott más tulajdonságokkal tetejéve. Ő is azt mondta, nem jön.

– Mit tudnék én mondani? Búzanesemítő vagyok, űk meg őszibarackot termelnek.

– Menjünk el mégis! Ha látnak egy embert, aki úgy nyúl bele a búzába, hogy másik búza lesz belőle, hátha meghallgatnák.

Sokszor mentem a nyakára, mire igent mondott.

A prófétai hevületnek azonban másik ága is volt. Mit tud a tudós ember a tanyákról? Mire fölér Pestre, akár ezer mellett is elmegy, de belülről talán egyet se látott. Könnyvből igyekszik megismerni? A legfrissebb is legalább húsz-harminc éves késésben van. Ha már liften hozzuk ide a tudományt, csináljunk a liftből páternosztert. Visszaútban is szolgáljon. Ha este hatkor kezdődik az előadás, menjünk be háromkor az egyik tanyába – a buszmenetrend szabta ki az időt –, és beszélgessünk kezdésig. Ne hazulról hozott mondanivalóval álljon elő a kedves vendég, mert vagy nagyon alant röpül, vagy elszáll fölöttük.

Mentünk tehát busszal, és háromkor már ott voltunk Síposéknál.

Aggódva figyeltem kézfogások közben, tud-e szót érteni egymással a tanyai meg a tudós. Mintha mindig ismerték volna egymást, úgy beszéltek, mire beértünk a házba. Keresztkérdéssel állt elő az asszony: mennyi a szelén a búzában? Zoltán akár el is szégyellhette volna magát, mert mindent tudott ugyan a búzáról, a szeléntartalmát azonban csak papirosról ismerte. Inkább örült neki mégis. Ha itt, tanyán szorítják sarokba saját tudományában, akkor ide érdemes eljönnie! Kérdésre kérdés: minek kell az maguknak? Csirkét neveltek, és a szelén fontos tényező a takarmányozásban.

Este hatkor elkezdődött az előadás, és a kilenc óra előtt két perccel visszainduló utolsó buszhoz úgy kellett kilopnom az érdeklődők gyűrűjéből.

Szabad János volt a következő, a Szegedi Biológiai Központ fiatal kutatója. Mustaróvara a muslinca, azt bizonygatta, ha a nyüveit rákkeltő anyaggal eteti – falánk jószágok, mindent megesznek –, a kikelő legyecské szárnyának mozaikjából göndör szőrök nőnek ki. Ha nem rákkeltő, akkor minden szőr egyenes. A leggyorsabb módszer a veszedelmek kimutatására. Mikroszkópon be is mutatta. De csak tíz körül vehette elő a mikroszkópot, addig beszélnie kellett arról, rákkeltő anyagok mekkora özönével lát el bennünket a modern vegyipar. (A busz már nem jelentett kötöttséget, kocsival jöttünk.)

És a páternosztter másik ága? Nagy fölfedezést tett János. Azt az almát, amit ő tizenöt forintért vett meg a boltban, innen háromötvenért viszi el a kereskedelem. Nem a paraszt bűne tehát, hogy a városi ember mindent drágán kap! (Hol vannak már ezek az árak is!) Azt is mondta, kukacos almát vesz mindig a piacon, mert ha a kukac megél benne, akkor nincsen méreg.

– Ilyen ember kellene nekünk, de sok!

A kocka el volt vetve, és mindjárt hatosra fordult. Tizenötödik éve minden télen, minden héten népfőiskola van Zsombón.

Kilenc éve múlt, hogy kisbusszal elmentünk Bogyiszlóra. Azt hallottuk, ott működik a legjobb népfőiskola. Hátha azok vagyunk már mi is, csak nem tudunk róla. Nagyszerű dolgokról hallottunk, fővárosi előadók jártak oda, a hallgatók pedig batyuval érkeztek. Pogácsát, süteményt és üvegeket hoztak, előadás, beszélgetés közben szíves szóval kínálgatták egymást. Mi csak annyiban követtük, hogy attól kezdve nevezük magunkat is népfőiskolának. Kétszer-háromszor ugyan hívtunk fővárosi előadót is, de nem ők képviselték a csúcsot, a pogácsászás pedig körülményeink között elképzelhetetlen lett volna.

Ami hiányérzetünk támadt, az is Bogyiszlón jutott azonban eszünkbe. Jönnek sorozatba a nagyhírű előadók, és sorozatban nem tudják, ki volt előttük, és ki lesz utánuk. Póriasan szólva: nem tudják, kivel muzsikálnak egy bandában. Saját szakterületük embereit ugyan jól ismerik, de más tudományok művelőit legföljebb hírből. Kilenc évvel ezelőtt hívták meg az előadókat először évfárra. Tételről tételre visszaidézik az előadásokat, és megkínálják őket bográcsos pörkölttel, jó borral, rétesel. A bogyiszlói batyuzás egyetlen napra zsugorodik tehát, de haszna fölmérhetetlen. Akik azelőtt attól félték, hogy a tudós ember megérzi rajtuk a tanyaszagot, pörkölt mellett azt is látja, jólesik neki. Éjfélékig elkvaterkázhatnak egymással, és mind azt mondja, együtt lenni jó.

Az első évfárron mondta talán Németh Bandi: rangot jelent Zsombóra jönni. Mindenki Bandiként ismeri dr. Németh Andrást, kiváló urológust, aki először szerkesztett hazánkban művészt, és az első veseátültetést is ő végezte. Hogy rangot jelent neki Angliában vagy Amerikában tudományos előadást tartani, azt értették volna, de Zsombóra eljönni? Kegyes túlzás. Talán a ZSTA rövidítés is tőle származik: Zsombói Tudományos Akadémia. Ez már bor mellett.

A klasszikus népfőiskola azonban nem ilyen volt. Ott az ismeretek hivatalos továbbadása mellett legalább akkora szerepe volt az együttlakásból eredő összereszelődésnek is. Gondoltam, mivel ezt Zsombón meg nem tehetjük, legalább egy héti, netán kettőig, mindennap kellene találkozoznunk. Erre is azt mondták, nem lehet. Inkább vállalják, hogy egész évben hetenként kétszer jöjjünk össze. Ilyen is volt. Mindig megkérdeztem kezdéskor: bírják még? Mindig nevettek: bírjuk.

Híre ment itt-ott, mi történik Zsombón, máshol is akartak hasonlót szervezni. Ha van Sípos Miskához fogható „rektorotok”, akkor vágjatok bele, különben nem megy, mondtam mindig. Zseniális szervezőkészsége naponta megmutatkozik.

Hasonlóról tudunk, ilyenről nem.

Előfordult az is, hogy egy-egy előadónkat máshová is meghívták. Ott is volt érdeklődő közönség, ott is voltak kérdések, de azok inkább politikai gyűlések előre fölkkért hozzászólásaira hasonlítottak. Zsombón minden előadó azt érzi, valóban kíváncsi, aki kérdez. Van úgy, hogy az első két mondat után már kérdeznek.

Ha most elkezdheném sorolni, milyen előadások történtek a tizenöt év háromszáz-húsz alkalmával, akkor a folyóirat külön számára lenne szükség. Agysebészet például. Bodosi professzor legalább tízszer volt már vendégünk, és volt úgy, hogy fél 11-kor fejeződött be a beszélgetés. Vagy: relativitás-elmélet. Tanyán! Csákány Béla találásában. A legkiválóbb orvosprofesszorok testünk legrejtettebb titkaiba avatnak be bennünket, de jönnek az irodalom, a társadalomtudományok és reáliák legjobbjai is, az elérhető körből.

Egyszer se volt viszont se talpmasszázs, se ufójárás.

Ellenvetést is tudnék mondani: mindenhol nem lehetne ezt megcsinálni. Valóban nem, de ha csak minden második megszűnt tanyai iskolában folyna hasonló a folyó bor, a sör és a pálinka helyett – mert sok iskolából lett kocsmá, hogy alkoholelles korábbi múltját végleg felejtse –, már többre jutnánk.

De nem futószalagon! Egy-egy jó „rektor” kellene csak mindenhová.

Horváth Dezső